

TAMOŠIŪNAITĖ URŠULĖ

Poetė, pirmoji moteris, eilėraščius rašiusi lietuvių kalba, **Uršulė Tamošiūnaitė** gimė 1847 m. gruodžio 1 d. Vėžionyse (Kupiškio r.) Augustino Tamošiūno ir Anastazijos Masiulytės šeimoje, visą gyvenimą nugyveno gretimame Pajuodupės kaime. Jos mokytoju ir globėju buvo Kupiškio kanauninkas Kleopas Kozmianas, slaptoje mokykloje mokęs vaikus ir jaunimą rašyti ir skaityti lietuviškai. Baigusi šią mokyklą U. Tamošiūnaitė mokė aplinkinių kaimų vaikus rašto, platino lietuviškas knygas. Kūrybai didelės įtakos turėjo poetas, kunigas Antanas Baranauskas, kuris daug kartų lankėsi Kupiškyje pas savo bendramokslį K. Kozmianą, apie 1880 m. buvo susitikęs ir su poete. Vėliau abu susirašinėjo. A. Baranauskas skatino rašyti, dažnai patardavo. Pirmosios žinomos kūrybos publikacijos: baladė „Žirgakalnis“ („Mužikėlis“, Ragainė, 1885), eilėraštis „Būdas Lietuvos“ („Varpas“, 1890, Nr. 9), baladės „Sypasala“ ir „Žirgakalnis“ („Lietuviškos dainos iš visur surinktos“, Plymouth, JAV, 1893). A. Baranausko užrašytų lietuvių kalbos tarminių tekstų rinkinyje „Litauische Mundarten“ (Leipzigas, 1920) paskelbti 5 eilėraščiai: ciklas, kuriame apdainuojami visi metų laikai, ir „Atsitikimas labai nedoras“. Eilėraščiai arba jų fragmentai spausdinti tęstiniuose leidiniuose „Tauta ir žodis“ (1926), „Kraštotyra“ (1967), „Muziejai ir paminklai“ (1969), „Mūsų kraštas“ (1996), žurnaluose „Ateitis“ (1928) ir „Trimitas“ (1940). Laikraščiuose „Į laisvę“ (1941), „Komunizmo keliu“ (1969, 1970), „Kupiškėnų mintys“ (1991, 1997), knygoje „Apgailėstajimo balsai“ (1908), „Dainos vasaros gražybių“ (1908), „Biržiečių dainos arba Vieversėlio dainų trečioji laida“ (1910), „Tėvynės kalendorius“ (1913), E. Glemžaitė-Dulaitienė „Kupiškėnų senovė“ (1958), B. Buračas „Pasakojimai ir padavimai“ (1996), „Švyti uždrausta raidė“ (2004) ir kt. Kai kurie eilėraščiai nebuvo spausdinti, išlikę tik Jono Balio, A. Baranausko, Juozo Petruolio ir kitų asmenų užrašytuose rankraščiuose, kurie saugomi Nacionalinės Martyno Mažvydo, Vilniaus universiteto, Mokslų akademijos bibliotekų, Lietuvių tautosakos ir literatūros instituto rankraštynuose. Surasti pačios poetės ranka rašyti tekstai. Išliko kupiškėnų tarime rašyti eilėraščiai, vadinti ailiomis, dainuškėmis, giesmėmis, kurie buvo perrašinėjami ir labai dažnai dainuojami. Bene populiariausia iš jų – „Dainuška apė Kupiškį“. Rankraštynuose ir kituose šaltiniuose surasti 23 eilėraščiai išleisti atskira knygele „Ailios: Parošė Uršulia Tamošiūnaičia iš Pajuodupės“ (sudarytoja Lina Matiukaitė, 1999). Kūryboje labai ryškus žmogaus sąlytis su gamta, mokėjimas girdėti paukštį, medį ir upelio čiurlenimą, pastebėti kuklias darželio gėles ir metų kaitos spalvas, gebėjimas poetiškai aprašyti nesibaigiančius ir dažnai sunkius kaimietiškus darbus, pasidžiaugti trumpomis atokvėpio ir švenčių akimirkomis. Mirė 1906 m. gegužės 13 d., palaidota Kupiškio senosiose kapinėse (tiksliai palaidojimo vieta nežinoma).